

Contribuții privind portul bărbătesc la geții din cîmpia Munteniei în secolul I î.e.n.

MARIA COMȘA

În cursul săpăturilor din anul 1958, prof. Radu Vulpe a descoperit în așezarea getică fortificată de la Popești-„Nucet” (jud. Giurgiu) două fragmente dintr-o statueta de lut ars. Una din cele două piese a apărut în secțiunea 6, iar a doua în spațiul (malul) dintre secțiunea W 5 și W 6. Ambele s-au găsit la o adîncime de $-0,50-0,60$ m, într-un nivel cu resturi de locuire aparținînd mijlocului secolului I î.e.n.¹

Statueta are la suprafață o culoare roz, iar în spărtură, miezul pastei din care a fost lucrată are o culoare cenușie².

Din această statueta s-a păstrat un picior și o parte din îmbrăcăminte. Judecînd după porțiunea păstrată, de la laba piciorului pînă aproape de șold, care măsoară $15,2$ cm, înălțimea totală a acestei statuete trebuie să fi fost de circa 45 cm³ (fig. 1).

Descrierea îmbrăcăminteii statuetei, dată de prof. Radu Vulpe, este următoarea : „Deasupra genunchiului s-a păstrat o porțiune din poala unei fustanele. Marginea acestui vestmint este accentuată printr-o dungă pictată cu un roșu aprins. Dungile aceeasi culoare au fost pictate și de-a lungul piciorului pînă la gleznă, indicînd poate niște ciorapi sau ițari foarte strîmți. Costumul înfățișat în statueta respectivă nu corespunde celui dac, așa cum îl cunoaștem după Columna Traiană, dar se potrivește în general cu acela al tracilor din sud, ceea ce concordă cu orientarea generală a culturii getice în epoca helenistică”. În continuare Radu Vulpe consideră că „atît tehnica acestui produs coroplastic, cit și tratarea sa artistică, *exclude* (sublinierea noastră) ideea unei proveniențe grecești. Nu poate fi vorba decît de opera unui meșter local”⁴.

Din precizările aduse de prof. Radu Vulpe în legătură cu statueta de la Popești-Nucet se cuvine să reținem că ea reprezintă opera unui meșter localnic. După părerea noastră, autorul acestei statuete a fost un get, eventual un locuitor al *davei* de la Popești, care era, după cum se vede din opera sa, un meșter modest și tocmai de aceea e firesc ca el să reprezinte un localnic, fie din așezarea fortificată de la Popești, fie din așezările nefortificate care existau în acel timp în împrejurimi, pe cursul inferior al Argeșului.

¹ Radu Vulpe, *Materiale*, 7, 1961, p. 333.

² *Ibidem*.

³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*.

Statueta, după noi, poartă o cămașă lungă, evazată în partea inferioară, care a fost strînsă pe mijloc cu un briu de lină sau cu o centură de curea. Din păcate jumătatea superioară a figurinei, inclusiv porțiunea care reprezenta briul, lipsește, ceea ce îngreuiază reconstituirea acestei piese de îmbrăcăminte.

După noi, meșterul care a făcut statueta redă o *cămașă cu fustă*, care a fost purtată în sărbători, pînă aproape de zilele noastre în unele zone ale țării⁵. Această cămașă era evazată de la briu în jos fiind lucrată din 4 sau 6 lați de pînză⁶.

Statueta de la Popești are pe o parte o linie verticală incizată, de la briu în jos spre poala cămășii, care ar putea reprezenta fie o cută, fie marginea unui lat de pînză. Dunga orizontală vopsită cu roșu-aprins de pe poala cămășii, credem că reprezintă un motiv cusut cu arnici de aceeași culoare⁷.

Cel care purta acest tip de cămașă avea cioareci de pînză sau din țesătură de lină, strînși pe picior⁸. Pe piciorul statuietei sînt vopsite trei dungi verticale destul de late cu aceeași culoare roșie-aprinsă, ca și pe poalele cămășii. Acestea reprezintă, după noi, fie dungi țesute, sau dintr-o țesătură și aplicate pe cioareci, fie dungi de cusături executate cu arnici sau lină de culoare roșie aprinsă, ca și pe poala cămășii.

În picioare personajul purta opinci. S-a păstrat un singur picior încălțat cu o opincă, fără gurgui, apropiată de așa numitele opinci cu limbă⁹.

Limba opincii era lucrată din romburi succesive realizate din curelușe. Prin colțurile din stînga și din dreapta, rămase libere, ale acestor romburi se petreceau curelușe prinse de marginea superioară a opincii, cu ajutorul cărora încălțămîntea se fixa pe picior, capetele acestor curelușe legîndu-se apoi de gleznă. Alte curelușe, prinse de partea din spate a opincii, fixau porțiunea care învelea călcîiul de gleznă, eventual și de partea inferioară a fluierului piciorului (fig. 1). În general constatăm că statueta poartă o încălțămîntă îngrijit lucrată.

⁵ *Ibidem*.

⁶ Acest tip de cămașă, numită în unele părți ale țării și *cămașă cu fustă*, are la origine, după părerea unor specialiști, fustanela românească de origine ilirică (cf. în *Arta populară românească*, București, 1961, p. 391). Olga Horșia, *Zona etnografică Buzău*, București, 1981, p. 75–76. În zona Botoșanilor acest tip de cămașă apare tirziu, abia în secolul al XIX-lea (cf. Angela Paveliuc-Olariu, *Arta populară în zona Botoșanilor. Portul popular*, Botoșani, 1980, p. 23 și fig. 33–38), după noi prin păstorii din Transilvania veniți în această regiune la iernat. Spre deosebire de Moldova de nord, în zona Dunării inferioare, cămașa cu fustă (după cum ne dovedește statueta prezentată mai sus) are o origine foarte veche. Ea a putut pătrunde, se pare, din centrul Peninsulei Balcanice, pe la sfîrșitul primei epoci a fierului, de-a lungul Dunării, răspîndindu-se treptat, în condiții care încă nu ne sînt suficient de clare, la geții din Cîmpia Română.

⁷ Cămăși cu croiul larg, asemănătoare, care se purtau strînse pe mijloc cu un briu sau cu o curea, avînd poala ornamentată cu una sau două-trei dungi orizontale, formate din cusături cu arnici (mai recent și cu fire de mătase) se cunosc pînă în zilele noastre în numeroase regiuni ale țării în Muntenia în zona subcarpatică și piemontană (Muscel, Prahova, Buzău), precum și în cîmpie (în actualul județ Teleorman), în estul Munteniei (în județele Călărași, Ialomița și Brăila), mai ales în preajma Dunării în subcarpații orientali, precum și în Transilvania pe cursul superior al Mureșului, în zona Rodna, Năsăud ș. a. Pentru exemple, cf. Olga Horșia, *op. cit.*, fig. după p. 80; Angela Paveliuc Olariu, *op. cit.*, pl. 46 și detaliu pl. 47; pl. 50–52; pl. 64 și pl. 71; Cornel Irimie, *Portul popular din zona Brașovului, Caiete de artă populară*, București, 1960, fig. 10, p. 35; pl. IV; fig. 20; fig. 27; fig. 31; fig. 33; Idem, *Portul popular din Țara Oltului. Zona Făgăraș, Caiete...*, București, 1956, fig. 30; Florea Bobu Florescu, *Portul popular din Muscel, Caiete...*, fig. 35; Georgeta Stoica, Olivia Moraru, *Zona etnografică*

Bran, București, 1981, fig. „port popular bărbătesc” cu dungi de cusături la poala cămășii: Dorinel Ichim, *Zona etnografică Trotuș*, București, 1983, fig. 74, fig. 81; Ștefan Enache, Teodor Pleșa, *Zona etnografică Dolj*, București, 1982, fig. 75; Pompei Ștefănescu, Sever Ursă, *Bistrița-Năsăud vatră folclorică*, București, 1979, fig. reprezentînd obiceiul „plugarul pe miriște” și „Călușei din Mărișelu la Festivalul călușerilor transilvăneni (jud. Hunedoara)”.

⁸ Deși etimologia cuvîntului *ciocareci* este necunoscută, pe baza datelor arheologice se dovedește că această piesă de îmbrăcăminte este de origine străveche. Cioareci, în Moldova numiți și țăiri (= pantalonii), strînși pe picior, se cunosc de asemenea în numeroase zone ale țării. Pentru exemplificare cf. Florea Bobu Florescu, *Portul popular din Muscel*, fig. 4; p. 11; fig. 34–36; fig. 38; fig. 41–43; Cornel Irimie, *Portul popular din Țara Oltului. Zona Făgăraș*, fig. 28 cf. ciocareci cu „coțofene” (= două dungi paralele alăturate de la șold pînă la gleznă), fig. 32, fig. 43, fig. 44; Idem, *Zona Branului*, p. 34 și fig. 27, fig. 28, fig. 33; fig. 37; Nicolae Dunăre, *Portul popular din Bihor*, București, 1957, fig. 29; Lucia Apolzan, *Portul și industria casnică în Munții Apuseni*, București, 1944, p. 203–206 și fig. 139 și 146; Dorinel Ichim, *op. cit.*, fig. 73, fig. 77, fig. 80; Georgeta Stoica, Olivia Moraru, *op. cit.*, fig. „Port popular bărbătesc”; Ioan Augustin Goia, *Zona etnografică Mceș*, București, 1982, fig. „Port actual de bătrîn (Dragu)” și fig. „Costum bărbătesc din Submeseș (inceputul secolului al XX-lea)” unde ciocarecii au o *pipușcă* (dungă) orizontală pe șolduri ce coboară pe ciocareci pînă la gleznă. Ea împodobește cusăturile exterioare ale ciocarecilor albi, fiind lucrată din postav fin roșu sau negru, mai lată la tineri și mai îngustă la bătrîni, cf. p. 135; Olga Horșia, *op. cit.*, p. 76 și fig. „Lucrul la pădure.”

⁹ Opinca cu limbă sau „prințătoare” e cunoscută în sudul Munteniei în județul Teleorman, în preajma Bucureștilor, precum și pe teritoriul Bulgariei, Greciei și la aromânii (vlahii) din sudul Dunării, de pe teritoriul Bulgariei, Greciei și Albaniei cf. Florea Bobu Florescu, *Opincile la români*, București, 1957, p. 42–45; p. 77–79, p. 96.

Din păcate glezna acestei figurine este mutilată și nu se poate urmări clar chipul în care se legau diferitele curele de această parte a piciorului.

Tipul de opincă este apropiat, dar nu identic, de un tip de opincă reprezentat pe monumentul triumfal de la Adamclissi¹⁰. De asemenea, se apropie de tipul de opincă *carpatice*, precum și de opincile fără gurgui, numite *ungurești*, purtate de păstorii transilvăneni, păstrate până nu demult în zona Rădăuți¹¹.

Judecând după culoarea roșie aprinsă, care împodobește îmbrăcămintea¹², credem că statueta de la Popești, reprezintă un tânăr get, din zona Argeșului inferior.

Costumul pe care îl redă statueta, format din cămașă lungă până deasupra genunchilor și largă, cu cusături roșii, strânsă pe mijloc cu o centură sau briu, cioreci (ițari) strâmți pe picior, cu dungi țesute sau cusute cu roșu, și opinci cu limbă, era purtat în sec. I î.e.n. de tinerii geți din nordul Dunării (eventual și de cei de la sud de Dunăre, mai ales din preajma fluviului), reprezentând costumul de sărbătoare al acestor tineri.

Statueta de la Popești-„Nucet” e puțin probabil să constituie o operă de artă în sine, ea avea, după noi, un rol magico-religios, fiind folosită în chip simbolic cu ocazia anumitor ceremonii și practici rituale.

Datele etnografice de care dispunem ne fac să credem că statueta de la Popești ar putea reprezenta eventual un călușar. Spre această concluzie ne-au dus unele date despre călușarii din actualul jud. Dolj. Aici ca de altfel pretutindeni costumul călușarilor era cel de sărbătoare. Cămașile numite în zona Dolj „voinicești” trebuiau să fie cusute *cu mult roșu*, deoarece culorii roșii (= roșu aprins) i se atribuia o funcție apotropaică. În cap călușarii purtau un fes roșu, iar pe umeri un briu roșu¹³.

În epoca romană și postromană și mai ales mai târziu, în epoca feudală și chiar modernă, au intervenit schimbări în portul bărbătesc și în portul general din Cimpia Dunării Inferioare¹⁴. Cu toate acestea unele trăsături străvechi au rămas, până în zilele noastre. Schimbările surveniet pe parcursul aproape a două milenii sint și vor fi studiate amănunțit și în viitor de către etnografi de entologi și de arheologi.

Contributions concernant le costume des hommes chez les gètes de la plaine de la Munténie (Grande Valachie) pendant le I siècle a.v.n.e.

RÉSUMÉ

L'autrice présente deux fragments d'une statuette en terre cuite, datée au milieu du Ier siècle av. n. è., découverte en 1958, par le prof. Radu Vulpe, à Popești-Nucet (dep. de Giurgiu).

¹⁰ *Ibidem*, fig. 12, p. 22; fig. 13 p. 23; fig. 16/1—3 și p. 25; Idem, *Monumentul de la Adamclissi, Tropaeum Traiani*, ed. a II-a București, 1961, fig. 77—78, p. 290—291; fig. 235 b (crenelul nr. I); fig. 277 p. 589; p. 595 și fig. 288—289 p. 598; fig. 292 p. 599; *Ibidem*, fig. 31 și fig. 32, p. 62—63; fig. 96, p. 126; fig. 97, p. 127; Radu Florescu, *Adamclisi*, București, 1973, fig. 47.

¹¹ Florea Bobu Florescu, *Opincile...*, fig. 31 și fig. 32, p. 62—63; fig. 36, p. 65—68; fig. 96, p. 126 și fig. 97, p. 127; Cornel Irime, *Zona Branului*, p. 32 și fig. 15 p. 33; Maria Cioară, *Zona etnografică Rădăuți*, București, 1979, p. 111—112.

¹³ După cum se știe culoarea roșu-aprins era purtată de tineri și tinere necăsătorite. Femeile și bărbații căsătoriți purtau vesminte cusute cu negru sau în unele zone cu albastru închis. Astfel, culoarea roșie, respectiv negru sau albastru, reflecta atât vîrsta, cât și starea socială a celui care o purta. Ulterior datorită influenței orășenești și a unor in-

fluente străine, costumele populare au fost ornamentate și cu alte culori. Totuși culorile roșu, negru și albastru au răzbătut peste veacuri considerîndu-se plină azi culori tradiționale în ornamentica costumului popular românesc.

¹⁴ Ștefan Enache, Teodor Pleșa, *op. cit.*, p. 12. Din unele date etnografice, reiese că la sfîrșitul secolului al XIX-lea opincile se vopseau încă cu coajă de arin, în roșu sau galben închis (cf. Dimitrie Dan, *Comuna Straja. Studiu istoric, topografic și folcloric*, Cernăuți, 1897; Maria Cioară, *op. cit.*, p. 112. Nu ar fi exclus ca în unele zone, dacă nu peste tot, și călușarii să fi purtat opinci roșii, ceea ce ar completa în chip armonios costumul de sărbătoare purtat de ei, descris mai sus.

¹⁴ Dintre influențele care au dus la unele modificări ale costumului tradițional, mai ales a celui din Muntenia, în decursul veacurilor, se cuvine să amintim mai ales schimbările introduse de păstorii veniți din Transilvania cu turmele la iernat în bălțile Dunării, menționați în documentele din secolul al XIV-lea pînă la începutul secolului nostru.

La statuette represente un jeune homme habillé avec une chemise longue jusqu'au dessus des genoux, ayant des pantalons (*cioareci*, *ițari*) étroits sur les jambes. Sur le pied il porte une sorte de sandale (*opincă*).

Sur l'extrémité inférieure de la chemise il y a une bande, peinte avec une couleur rouge-vive, qui représente une broderie. De même sur les pantalons il y a trois bandes verticales, peintes avec la même couleur rouge, qui représentent soit des bandes tissées, soit des motifs ornementaux cousus.

D'après les motifs ornementaux réalisés avec la couleur rouge vive (couleur laquelle a été attribuée une fonction apotropaïque) on peut déduire que la statuette de Popești représente un jeune Gète, peut être un danseur du danse nommé *căluș* (les danseurs sont nommés *călușari*, sg. *călușar*).

Le costume de ce Gète a des traces communes avec le costume des paysans Roumains (voir les notes 6 — 13) des différentes zones ethnographiques.

EXPLICATION DE LA FIGURE

Fig. 1. *Popești-Nucet*. Statuette en terre cuite, peinte avec une couleur rouge vive représentant un jeune Gète (un danseur *călușar*?) habillé dans un costume pour les fêtes (a = rouge vif.)